

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

جامعه مطلوب در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

مهر ماه ۱۳۹۴

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک‌نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک‌نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک‌نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک‌نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رسانند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

۶	فصل اول: مقدمه
۹	فصل دوم: آرمان گرایی و جامعه آرمانی
۱۱	مدینه فاضله افلاطون
۱۲	اتوپیا توماس مور
۱۲	آرمان شهر فرانسیس بیکن
۱۳	دولت شهر جاودانی هارینگتون
۱۴	مدینه فاضله فارابی
۱۵	جامعه آرمانی عصر ظهور
۱۷	آرمان گرایی و جامعه آرمانی در ادبیات فارسی
۱۸	فصل سوم: مفهوم، ابعاد و آرمان‌های توسعه
۱۹	تعریف توسعه
۲۰	ابعاد توسعه
۲۲	آرمان خوشبختی و توسعه
۲۴	فصل چهارم: ابعاد، آرمان‌ها، اهداف و جامعه مطلوب توسعه در اسلام
۲۴	ابعاد فراگیر و گسترده توسعه در اسلام
۲۶	خوشبختی آرمانی اسلام
۲۶	سعادت
۲۸	فلاح
۲۹	فوز
۳۰	حیات طیبه
۳۴	جامعه طیبه (جامعه مطلوب توسعه در اسلام)
۳۴	تأمین زندگی فردی
۳۶	سکینه و آرامش
۳۸	آسایش جسمانی
۴۰	امنیت
۴۱	عزت اجتماعی

۴۲	علم و آگاهی
۴۳	کار و تلاش
۴۴	حاکمیت عدل
۴۶	خانواده محوری «خانواده طیبه»
۴۷	انسان محوری
۴۷	اخوت
۵۰	تعاون
۵۱	مشارکت سیاسی و اجتماعی
۵۲	آزادی عمومی
۵۲	استقلال
۵۳	فصل پنجم: خلاصه و نتیجه گیری
۶۰	منابع

خلاصه

آرمان شهرهای مطلق سرزمین‌های هستند که هیچگاه در واقعیت نمی‌گنجند. در بسیاری از آنها مفاهیم مشترکی مانند عدالت‌محوری، قانون‌مداری و انسجام همگانی وجود دارد و فقط در خصوصیات و جزئیات است که آن‌ها باهم تفاوت می‌یابند. این آرمان‌شهرها در دوره‌های گوناگون بازتاب دهنده نگرانی‌ها و ناخشنودی‌هایی بودند، که خود زاینده همان نگرانی‌ها به‌شمار می‌رفتند. رد پای اندیشه آرمان شهرها از هزاران سال قبل در قالب دینی و اجتماعی و سیاسی است. در آموزه‌های دینی مسیحیت و یهودیت و اسلام نیز آرمان‌شهرها به وضوح دیده می‌شود. این آرمان شهرها بر خلاف آرمان شهرهای مطلق بیشتر نسبی بوده و این به معنای آرمان شهر تحقق‌یافتنی است.

در آرمان‌شهرها مناسبات خانوادگی، مالکیت اشیاء، مصرف کالا، سازماندهی زندگی سیاسی و حیات مذهبی، همگی شکل و شیوه‌ای دیگر پیدا می‌کنند. اوتوپیاها گاه منفی هستند و همیشه طرح‌هایی ارائه می‌دهند که هر یک با اوتوپیاها مثبت در تضادند. از حیث اقتصادی هم اوتوپیاها متنوع‌اند. از شدیدترین اشکال ریاضت‌پیشگی گرفته تا توصیه به فزون‌خواهی و عیاشی را شامل می‌شوند. برخی از مهمترین آرمان شهرها: آرمانشهر یا مدینه فاضله افلاطون، اوتوپای توماس مور، بنسلیم فرانسیس بیکن، اوسئانای هرینگتون و مدینه فاضله فارابی را می‌توان برشمرد. جامعه کمونیستی بی‌طبقه‌ای کارل مارکس را نیز می‌توان از این آرمان‌شهرها دانست. اندیشه آرمان‌شهر در ادبیات فارسی نیز در قالب‌هایی مطرح شده است. عصر ظهور نیز از جوامع آرمانی است که بر خلاف دیگر آرمان‌شهرها به وعده الهی تحقق خواهد یافت.

به طور کلی به دلیل وجود بسیاری از آرزوهای بشر در آرمان شهرها نوعی خواست و تمایل حرکت به سوی آن وجود دارد زیرا رسیدن به آن دستیابی به خوشبختی تلقی

می‌شود. و می‌دانیم که مفهوم خوشبختی در اندیشه‌های مختلف متفاوت و بنابر این آرمان‌شهر نیز در دیدگاه‌های مختلف متفاوتند. در ادبیات توسعه که خوشبختی هدف آن به شمار می‌آید، تعاریفی از خوشبختی ارائه شده است که هر یک به بعدی از آن پرداخته است. بر اساس آنچه از منابع دینی اسلام بدست می‌آید خوشبختی و نیز شهر آرمانی اسلام متمایز با آنچه در ادبیات اقتصاد و توسعه آمده، ابعاد فراگیری را برای خوشبختی انسان ارائه می‌دهد که سرای ابدی را شامل است و بعد روحی و مجرد انسان را نیز در نظر می‌گیرد.

در جامعه آرمانی اسلام انسان به بسیاری از خواست‌ها و نیازهای خود دست می‌یابد و در کنار آن نیازهای روحی او نیز تأمین می‌گردد. انسان در آن به «حیات طیبه» دست می‌یابد و همه انسان‌ها در جامعه‌ای آرمانی به نام «جامعه طیبه» زندگی می‌کنند. در این جامعه بیشتر افراد ضمن رسیدن به آرزوهای دنیوی از معنویت نیز برخوردار می‌شوند. در این جامعه بیشتر کارها تبدیل به عمل صالح می‌شود. رفتارهای فردی، خانوادگی و اجتماعی، فضای ارزشی، هنجاری و نهادی جامعه انجام عمل صالح است. و جو کلی جامعه بر خواست‌های نفسانی استوار نیست و انسان‌های پاک فراوانی در آن وجود دارند. در جامعه طیبه همه افراد به نیازهای فردی دست می‌یابند. آرامش و سکونتی بی‌بدیل بدست می‌آورند. همه از سلامت روحی و جسمانی کامل برخوردارند. در این جامعه امنیت کامل اعم از امنیت اقتصادی، سیاسی، قضایی، نظامی برقرار است. تمامی افراد جامعه از عزت اجتماعی در خوری بهره‌مندند. در این جامعه علم و آگاهی از منزلت والایی برخوردار است تمامی افراد کسب دانش را برای خود فریضه می‌دانند و فرایندهای تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و عمل چه در سطح فردی و چه در سطح اجتماعی مبتنی بر دانش است. کار و تلاش در این جامعه حکم فرماست و ردپایی از کسالت و تنبلی در آن وجود ندارد. عدالت در جای جای این جامعه فرمانروایی می‌کند. خانواده در جامعه طیبه محوریت دارد و خاستگاه همه توانایی‌های افراد در حل مسأله، یادگیری، مشارکت و مانند آن در فعالیت اجتماعی است. انسان محور پیشرفت در جامعه طیبه است به این معنی که انسان هم هدف و هم عامل آن است. یکایک افراد جامعه بدون توجه به ثروت و مکنت و قومیت و رنگ و نژاد با هم برادرانه زندگی می‌کنند. در این جامعه همه افراد در امور مختلف با یکدیگر همکاری می‌کنند. در جامعه طیبه همه افراد چه با انگیزه حق و

چه با انگیزه تکلیف در امور اجتماعی اقتصادی و سیاسی جامعه مشارکت می‌کنند. همه افراد جامعه طیبه در آزادی عمومی کامل در چارچوب قوانین و مقررات فعالیت می‌کنند. این جامعه دارای استقلال کامل است و تصمیم‌گیری در آن بر اساس عقلانیت و شریعت انجام می‌پذیرد.

بر اساس آنچه در این نوشته آمده است و برگرفته از منابع دینی است، در جامعه طیبه که جامعه آرمانی توسعه و مطلوب از منظر اسلام به حساب می‌آید ابعاد فراگیرتری از خوشبختی انسان مورد توجه قرار می‌گیرد. این گستره‌ی ابعاد در منابع دینی برگرفته از ریشه‌ها و مبانی جهان بینی اسلامی، دیدگاه هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی و انسان‌شناختی اسلام است. و چون این نوع شناخت از منبع خلقت و از طریق وحی به انسان رسیده است، شناخت کاملتری از ابعاد خوشبختی مخلوق یعنی انسان را ارائه می‌دهد.